

A drámatanítás helyzete Nagy-Britanniában

Szauder Erik

Hosszú idő, 13 év óta először jelent meg teljes körű jelentés a drámatanítás helyzetéről Angliában⁴, 1998 októberében.

A jelentés külön érdekessége, hogy nem az „eleve elfogult” drámatanár-szövetségek (az *NATD* vagy a *National Drama*), és nem is a kormányzati hivatalok, hanem a szerkezetüktől függően 11-13 vagy 11-16 évesek nevelését ellátó iskolák (*secondary schools*) igazgatóinak országos egyesülete kezdeményezésére született meg. A kiadvány, melyben elvi állásfoglalások, a jövőre vonatkozó ajánlások, rövid esettanulmányok és országos áttekintést biztosító adatok is helyet kaptak, már címében is sokatmondó: *A dráma szabad-dá tesz!*⁵

Az alábbi ismertetés háttereként mindenképpen el kell mondanunk a következőket: az 5-16 évesek oktatását meghatározó, kötelező érvényű brit nemzeti tanterv a drámát választható rész-tantárgyként kezeli, az anyanyelv keretein belül. Ettől függetlenül az egyes iskolák saját, helyi tanterveikben más szerkezetben is megajánlhatják a dráma oktatását, illetve a tanulók a 16 éves korukban teendő „érettségi” (*GCSE, General Certificate of Secondary Education*) egyik tantárgyának is választhatják azt. Az említett iskoláknak tehát – melyeket a továbbiakban, az egyszerűség kedvéért felső tagozatos iskoláknak fogunk nevezni – jelentős szerep jut a tanulók ismereteinek megalapozásában, a (mi fogalmaink szerinti) középiskolai oktatás előkészítésében. Mivel ezt mindannyian elismerik, a felső tagozatos iskolák szoros munkakapcsolatot tartanak fent a középfokú oktatási intézményekkel, s e folyamat része az oda-vissza ható ajánlások megfogalmazása is.

Mielőtt a jelentés ismertetésébe fognánk, ki kell térnünk még egy további fogalom magyarázatára is. Hasonlóan a magyar NAT-hoz, a brit nemzeti tanterv is fejlődési-ellenőrzési szakaszokban gondolkodik. Az egyes szakaszokat „kulcs-szinteknek” (*key stages, KS*) nevezi. Az 1988-as oktatási törvény, és az általa szabályozott tanterv Angliában és Wales-ben négy KS-t különböztet meg: a KS1 az 5-7 évesek, a KS2 a 8-11 évesek, a KS3 a 12-14 évesek, a KS4 pedig a 14-16 évesek oktatását-nevelését és szakaszvégi ellenőrző vizsgáit magába foglaló időszak.

Az alábbiakban megkísérlem bemutatni a jelentés egyes gondolatköreit, megállapításait, illetve idézem azokat a számadatokat, melyek az országos felmérés eredményeit tükrözik. Amennyiben nem elengedhetetlen, sem megjegyzésekkel, sem magyarázatokkal nem szakítanám meg az ismertetést. Nem célom ugyanis, hogy én magam vonjam le a következtetéseket. A jelentés részben maga is megteszi ezt, a magyar olvasó pedig, remélem, úgyis a maga szája íze szerint alakítja majd ki véleményét az alábbiakról.

A jelentés általános megállapításai

A statisztikák tanúsága szerint az iskolák közel 75%-a kezeli a drámát kötelező tárgyként a KS3-ban, de ezeknek csupán 2%-a rendeli azt alá az anyanyelvi oktatásnak. Ez utóbbi iskolákban jelentős eltérések mutatkoznak a drámát tanító pedagógusok felkészültsége tekintetében (ld. a statisztikai táblázatokat). Egyértelműen kimutatható, hogy a nem-szaktanár pedagógusok alkalmazása drámatanárként az eredményesség és a tevékenység iskolai rangjának rovására megy.

A fennmaradó 25% esetében a dráma változó, de általában kis szerephez jut. Előfordul, hogy csak a két-nyelvű (pl. afro-ázsiai vagy indiai származású) tanulók számára kötelező, vagy része egy forgó rendszerben a természettudományok – tanulási képességek fejlesztése – dráma „háromszögnek”.

Ahol van drámatanítás, ott az iskolák 55%-ában önálló tantárgyként kezelik a tárgyat. Az általános képzést nyújtó iskolákban (*comprehensive schools*) aszerint változik a kép, hogy fiú- vagy leányiskoláról van-e szó. A fiúknál többnyire az angol nyelven belül, míg a lányoknál a művészeti tárgyak között jelenik meg a dráma.

A KS3 tapasztalatainak összefoglalóját két – iskolaigazgatók jelentéseiből származó – idézet zárja:

„A drámának helye kell legyen a nemzeti tantervben!”

⁴ Pontosabban: Angliában és Wales területén, a többi országészre ugyanis a nemzeti tanterv (*National Curriculum*) nem vonatkozik. A kiadvány teljes címe: (*Drama Sets You Free; A survey of the position of Drama in the curriculum of secondary schools, undertaken by the Secondary Heads Association, October 1998.*)

⁵ Az idősebb nemzedékhez tartozók számára ez a mondat az európai kontinensen rossz emlékü asszociációkat kelthet, ez a jelentésréteg azonban Nagy-Britanniában egyáltalán nem érvényesül.

„Nevetséges, hogy a drámának nincs önálló státusza a nemzeti tanterv keretein belül. Azáltal, hogy az angol nyelv „részeként” kezeljük, szem előtt vesszük mindent átható jelentőségét.”

A KS4 tanárai egyértelműen és több ízben jelezték már – és nem csupán a dráma területén –, hogy a szakaszvégi vizsgakövetelmények nagy mértékben megnehezítik munkájukat, mert a rendelkezésre álló idő nem elegendő a feladatok elvégzésére. A nem kötelező vagy „másodrendű” tárgyak így folyamatosan háttérbe szorulnak. Ez történt például a drámával is a kötelező technológia- és idegennyelv-oktatás bevezetésekor.

Mindezen nehézségek ellenére az iskolák 80%-ában van lehetőség a dráma tanítására-tanulására. (További részleteket ld. a statisztikai táblázatokban.) A KS4 tanárai általában egyetértenek abban, hogy a dráma a művészeti nevelés részeként helyet kell kapjon az oktatásban. Ennek biztosítása érdekében egyes iskolák kidolgozták azt a megoldást, hogy két szemeszteren⁶ át minden KS4 tanuló jár vizuális művészeti, zenei vagy drámaórákra, majd két további szemeszteren keresztül a választott vizsgatárgy foglalkozásain vesz részt.

Kulturálisan érdekes – és elsősorban a vidéki, kisvárosi vagy kisebbségi közösségek értékszemléletét tükröző – jelenség, hogy a KS4 tanulók közül a lányok jelentősen gyakrabban választják a drámát, mint a fiúk.

A GCSE vizsgaeredmények kapcsán általánosan elmondható, hogy a tanulók kedvvel és sikerrel vizsgáznak drámából. Az iskolák 83,3%-a arról számol be, hogy a drávizsgákon elért eredmények jobbak (néhol sokkal jobbak) a más tantárgyakból elért vizsgaeredmények átlagánál; 12,4% azonos szintűnek értékeli a vizsgákat, míg csupán 4,3% jelzett rosszabb érdemjegyeket. Azt azonban minden iskola elismerte, hogy a jó eredmények egyáltalán nem annak tudhatók be, hogy a – központilag szervezett és állami felügyelők jelenlétével zajló – vizsgák túl könnyűek volnának.

A 16 évesek továbbtanulásának lehetőségei a drámában

Az iskolák egy része a tanulók 16 éves kora után is ajánl különböző képzési formákat. Ezek között vannak olyanok is, ahol a fiatalok alap- és emelt szintű⁷ színházi tanulmányokat folytathatnak.

Ezekben az iskolában esetenként problémaként jelezték a csoportok kis létszámát, a drámát választók személyiségének éretlenségét, illetve a fiatalok tanulmányainak egyetemi „hasznosságát” illető szülői aggodalmakat. Pozitívként említi a jelentés ugyanakkor, hogy számos iskolában van tantervtől független dráma- és színháztanítás, mely az évi egy produkció elkészítése mellett a kommunikációs képességek fejlesztésére és az önbizalom erősítésére koncentrál. Megemlítenek olyan iskolákat is, ahol a szakmunkás-képzést részben drámatanári segítséggel kívánják megvalósítani.

Drámatanítás a tanterv keretein kívül

A jelentés szerint majd minden iskolában van valamilyen lehetőség tanórán kívüli drámaprojektjára. Csak az intézmények 5,7%-a jelezte, hogy náluk nem folyik ilyen típusú munka. Az iskolák többsége szoros kapcsolatot tételez fel és szorgalmaz a tanórai keretben, illetve azon kívül zajló dráma között, míg egyes helyeken teljes mértékben kettéválasztják e tevékenységformákat. A tanórán kívüli tevékenység többnyire valamilyen produkciós formát ölt, de vannak projekt-típusú vagy versenyszerű formák is (a részleteket ld. a táblázatokban).

A tanórán kívüli drámaprojekt tanórai teljesítményre gyakorolt pozitív hatását az iskolák 90%-a elismeri. A legtöbb helyen a különböző képességek, tevékenységformák pozitív transzferhatásait emelik ki, illetve a különböző képességű vagy etnikai hovatartozású tanulók együttműködésének kedvező hatásait hangsúlyozzák. Ahogy az egyik, a jelentésben idézett pedagógus fogalmaz: „A tanórán kívüli munka a kirakat, a tantervi munka a műhely.”

Problémaként jelzik, hogy a produkciókra való felkészülés sok időt vesz el más nem-tanórai tevékenységektől, illetve kevés időt és energiát hagy a fiatalok tanórai felkészülésére.

Azok a tanárok, akik a tanórai munkát élesen elkülönítik a tanórán kívüli tevékenységektől, mind a KS3, mind a KS4 területén azzal érvelnek, hogy míg a tanórai munka az adott korosztály számára lényeges problémák feldolgozásával foglalkozik, addig a tanórán kívüli munka kizárólag a produkcióra koncentrál. Elismerik, hogy a két tevékenység között sok a hasonlóság, ugyanakkor kimondják, hogy az önként vállalt munkában nem érvényesíthetők a tanórai elvárások. Vannak továbbá olyanok is, akik a dráma és a színjátszás összemosisását kívánják megelőzni a területek szétválasztásával. „Ahelyett, hogy a tanulók fejlődését szolgálná, a tanórán kívüli dráma egyre inkább PR-tevékenységgé válik, és eközben elveszti oktatási-nevelési értékeit” – fogalmaz egyikük.

⁶ Nagy-Britanniában az alap- és középfokú oktatásban is az évharmadok érvényesülnek. Az őszi kb. októbertől decemberig, a tavaszi január végétől áprilisig, a nyári pedig kb. május közepétől július végéig tart.

⁷ Az *O-level* (alapfok) megszerzése minden tantárgy esetében a középfokú oktatás lezárását jelenti. Azok a tanulók viszont, akik valamely tárgyból egyetemi képzésre szeretnének jelentkezni, *A-level* (emelt szintű) vizsgát kell tenniük, melynek eredménye egyben „belépő” is a felsőoktatásba.

A jelentés végkövetkeztetései

Záró fejezetének bevezetőjében a jelentés szerzői úgy fogalmazzák, hogy a bizottság nem kíván konkrét ajánlásokat tenni sem a brit nemzeti tanterv szerkezetét, végrehajtását, sem pedig a drámatanítás iskolai helyét vagy a drámatanár-képzést illetően. Ezzel együtt olyan megállapításokat tesznek, amelyek az országos felmérés eredményeit figyelembe véve akár ajánlásokként is olvashatóak. A jelentés főbb következtetései az alábbiak:

- a nehézségek ellenére a drámának az iskolák és szakiskolák többségében jól körülhatárolható helye van;
- bár logikailag indokolt, hogy a dráma a művészeti tárgyak között jelenjen meg, szerencsés lenne, ha a tárgy oktatását minden iskolában külön szak-munkaközösség gondozná;
- a dráma, bármely más tantárgyhoz hasonlóan, speciális szakképzettséggel rendelkező pedagógusokat kíván;
- nem tekinthető automatikusnak, hogy a dráma az angol nyelv részeként jelenjen meg, illetve hogy a tárgyat anyanyelv szakos tanárok oktassák;
- a megfelelő speciális tanterem és tantervi idő biztosításának a jelenleginél nagyobb figyelmet kell szentelni;
- a helyi oktatásügyi hatóságoknak a jelenleginél nagyobb szerepet kell vállalniuk a drámatanítás finanszírozás és szaktanácsadói jellegű megsegítésében;
- rövidlátó gondolkodásra vall, és ellentétes hatást fejt ki, hogy az írás-olvasás tantervi hangsúlyozása érdekében egyes iskolák csökkentik a drámára fordított időt;
- a KS3 és KS4 folyamán a drámát az elméleti jellegű tantárgyak és a személyiségfejlődés hatékony segítőjeként, elengedhetetlen összetevőjeként kell kezelni;
- a GCSE-re való felkészítés folyamatát rendszeresen felül kell vizsgálni, és meg kell győződni arról, hogy az valóban a tantárgy célkitűzéseit szolgálja-e;
- a nagy sikerű, tanórán kívül zajló drámaprojektnek semmi esetre sem szabad háttérbe szorítania a tanítási dráma által tanulókra gyakorolt pozitív fejlesztő hatást – az iskoláknak meg kell találniuk a két tevékenység közti egészséges egyensúlyt.
- amennyiben valamely iskolában nem szaktanárok tanítják a drámát, elengedhetetlen a tanárok folyamatos továbbképzése;
- a dráma által kifejlesztett, minden egyes személyiségterületet érintő pozitív hatás a munkavállalásra való felkészítésben is megmutatkozik, és így minden tanuló jövőjét kedvezően befolyásolja;
- az iskoláknak gondoskodniuk kell arról, hogy az ott dolgozók mindegyike felismerje a tanítási dráma és a színi tevékenység értékét az egyes tanulók, valamint az egész közösség életében;
- bár a dolgozók mindegyikének támogatása fontos, leglényegesebbnek mégis a szakértelemmel bíró, lelkes és elkötelezett, az iskolaigazgató támogatását élvező pedagógus munkáját kell tekinteni;
- az iskolai színi előadások jelentősége, illetve az iskola közösségi tudatának alakításában játszott szerepe nyilvánvaló – ebből következik, hogy a folyamat egészének irányítása mind időtervét, mind az iskola dolgozóira gyakorolt stressz minimalizálását tekintve döntő fontosságú.

A fenti megállapításokat követően, a jelentés záró gondolataként azt olvashatjuk, hogy a drámatanítás minőségi visszaeséseiért, a kudarcos helyzetek számának növekedéséért, a prioritások megszűnéséért és a jelentés által felvázolt további nehézségekért egyértelműen a nemzeti tanterv szerkezete, a dráma önállóságának megvonása a felelős. A jelentés szerkesztői hangsúlyozottan állást foglalnak amellett, hogy a drámának vissza kell adni önálló tantárgyi státuszát a nemzeti tanterven belül, ugyanakkor nagy gondot kell fordítani arra is, hogy a jelenleg érvényes, kis mértékű tanszabadságot biztosító előírások ne béklyózzák meg a drámát, azaz ne szorítsák szükségtelen korlátok közé a drámatanítás kreatív jellegét.

Egyes olvasók számára talán meglepő módon – a britekről közszájon forgó sztereotípiákat pedig élesen cáfolva – a drámatanítás helyzetét elemző jelentés a következő, tipográfiaiilag többszörösen is kiemelt mondatral zárul:

„Dráma nélkül az iskolának nincs lelke!”

Nem hiszem, hogy ehhez bármit is hozzátehetnénk, vagy hozzá kellene tennünk. Nézzük tehát a kötet mellékleteként szereplő legfontosabb statisztikai adatokat.

VAN-E ÖNÁLLÓ DRÁMA-MUNKAKÖZÖSSÉG AZ ISKOLÁBAN?					
	ÖSSZES VÁLASZADÓ	IGEN	IGEN, AZ ANYANYELVEN BELÜL	NEM	NEM, DE AZ ANYANYELVEN BELÜL EL-

KÜLÖNÜL					
ÁLLAMI ISKOLÁK					
Vegyes	537	52,5%	15,5%	13,4%	18,6%
Fiúiskolák	35	37,1%	2,9%	31,4%	28,6%
Leányiskolák	43	18,6%	20,9%	18,6%	41,9%
NEM ÁLLAMI ISKOLÁK					
Vegyes	31	58,0%	-	22,6%	19,4%
Fiúiskolák	22	59,1%	-	13,6%	27,3%
Leányiskolák	58	51,%	6,9%	13,8%	27,6%
ÖSSZES					
	726	50,1%	13,4%	15,0%	21,5%

PEDAGÓGUS-LÉTSZÁM (OTT, AHOL AZ ANYANYELVBE ÉPÍTVE TANÍTJÁK)				
	ÖSSZES VÁLASZADÓ	AZ ISKOLÁK %-ÁBAN	PEDAGÓGUS- LÉTSZÁM	SZAKKÉPZETT PEDAGÓGUSOK
ÁLLAMI ISKOLÁK (ÖSSZES)				
Vegyes	539	21,5%	625	33%
Fiúiskolák	36	44,4%	75	26,7%
Leányiskolák	47	40,4%	99	24,2%
GRAMMAR SCHOOLS⁸				
	48	50%	114	18,4%
NEM ÁLLAMI ISKOLÁK				
Vegyes	31	38,7%	52	13,5%
Fiúiskolák	22	40,9%	56	16,1%
Leányiskolák	58	30,5%	75	24,0%

AZ ISKOLAI DRÁMAMUNKA KÜLSŐ TÁMOGATÓI								
Össz.	Nincs v. kevés	Tanácsadók	T.I.E.	Színházi csoport	Helyi ⁹	Egyéb ¹⁰	Költség- térítéses	Ingyenes
Helyi önkormányzathoz tartozó iskolák								
497	21,3	33	33,2	15,1	12,7	3,2	62,6	28,8
Állami támogatásból fenntartott iskolák								
125	27,2	19,2	25,6	19,2	25,6	7,2	72,8	8,0
Önálló gazdálkodású iskolák								
111	43,2	8,1	8,1	26,1	6,3	14,4	46,8	16,2

A DRÁMATANÍTÁS HELYZETÉNEK JELENLEGI TENDENCIÁJA				
	ÖSSZES VÁLASZADÓ	ERŐSÖDIK %	VÁLTOZATLAN %	GYENGÜL %
ÁLLAMI ISKOLÁK				
Általános képzést nyújtó	572	50,5	37,4	12,1
Grammar School	47	66	25,5	8,5
NEM ÁLLAMI ISKOLÁK				
	110	69,1	28,2	2,7
ISKOLÁK ÖSSZESEN				
	732	54,4	35,1	10,8

⁸ Elsősorban humán képzést biztosító felső tagozatos állami iskolák. (A szerk.)

⁹ A helyi támogatás forrása lehet valamely művészeti csoport, drámatanáregyesület vagy -hálózat, a személyes kapcsolatok és a színházak. (A jelentés szerzőinek megjegyzése)

¹⁰ Ezen belül például iskolákban dolgozó művészek és más szakemberek, főiskolai vagy egyetemi tanszékek, vizsgabizottsági tagok. (A jelentés szerzőinek megjegyzése)